

บทวิจารณ์หนังสือ
เรื่อง
นิติปรัชญา : ความเรียงว่าด้วยกฎหมาย ศีลธรรม และความยุติธรรม
เขียนโดย สมภาร พรหมทา

พระครูโกศลศาสนบัณฑิต (ภุชณะ บุญากุล)
สาขาวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
Graduate School,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

๑. บทนำ

หนังสือเรื่อง นิติปรัชญา : ความเรียงว่าด้วยกฎหมาย ศีลธรรม และความยุติธรรม^๑ จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์วารสารปัญญา พิมพ์ครั้งแรกเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๖๐ สังคมไทยกำลังอยู่ในช่วงที่มีรัฐบาลมาจากการยึดอำนาจโดยมีชื่อเรียกว่า คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (ค.ส.ช.) ปกครองอยู่ ซึ่งคณะนี้ได้ยึดอำนาจการปกครองประเทศไทยมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๘ เข้าใจตามที่ข่าวเสนอว่าเพื่อเป็นการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนไทยกลุ่มเสื้อเหลืองและกลุ่มเสื้อแดงและแก้ไขได้ในระดับหนึ่ง เมื่อคณะนี้เข้ามาแล้วก็ได้ร่างรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศขึ้นมาใหม่ และสร้างยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาชาติไทยระยะ ๒๐ ปีขึ้น รวมทั้งได้พยายามแก้ปัญหาต่างๆ ของชาติไทย เช่นปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันโดยสารไม

เป็นที่ ปัญหาแม้คำขายของข้างถนน ปัญหาเงินกู้ยืมกระบับเป็นต้น แล้วนำมาสู่การเลือกตั้งทั่วประเทศเมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ เป็นที่น่าสังเกตว่า สังคมไทยมีความขัดแย้ง ความไม่ลงรอยกันอยู่บ่อยๆ เช่นในช่วง พ.ศ. ๒๕๔๐ ถึงพ.ศ. ๒๕๐๐ คนไทยขัดแย้งและปะทะกันระหว่างแนวคิดทางพระพุทธศาสนา กับคอมมิวนิสต์และแนวคิดเสรีนิยมประชาธิปไตย และช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๐ ถึง พ.ศ. ๒๕๕๘ ก็ขัดแย้งกันระหว่างกลุ่มเสื้อเหลืองและกลุ่มเสื้อแดงจนต้องมีการปฏิวัติยึดอำนาจโดยคณะ ค.ส.ช. แม้มีการเลือกตั้งทั่วไปแล้ว ก็ยังถกเถียงกันระหว่างกลุ่มสนับสนุนเผด็จการและกลุ่มสนับสนุนประชาธิปไตยยึดเยื้อกันต่อมาอีก คนไทยยังต้องลุ้นต่อไปว่าจะเกิดอะไรขึ้นอีก

หนังสือนิติปรัชญาฯ เล่มนี้มีเนื้อหาส่วนหนึ่งเกี่ยวกับกฎหมาย เป็นลักษณะชวนชี้ให้เห็นว่ากฎหมายที่ดีควรเป็นอย่างไร ทั้งยังเป็น การเสนอความรู้เกี่ยวกับกฎหมายด้วย มีความยาวจำนวน ๒๘๗ หน้า เล่มหนังสือขนาด ๑๖ หน้ายก ผู้เขียนหนังสือเล่มนี้คงจะมองเห็นว่า คนในสังคมไทยกำลังเถียงกันมาก

^๑ สมภาร พรหมทา. นิติปรัชญา : ความเรียงว่าด้วยกฎหมาย ศีลธรรม และความยุติธรรม. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วารสารปัญญา , ๒๕๖๐), หน้า ๑ - ๒๘๗.

ในประเด็นเกี่ยวกับกฎหมาย เช่น ประเด็นว่ากฎหมายเช่นไรเรียกว่าเป็นกฎหมายที่เป็นธรรม หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาบทต่างๆ ประกอบด้วย บทที่ ๑.กฎหมายคืออะไร บทที่ ๒.สำนักกฎหมายอิงธรรม บทที่ ๓.กฎหมายอิงโลก บทที่ ๔.บทส่งท้าย ยุติธรรมกับมนุษย์ธรรม ผู้วิจารณ์จะได้นำเสนอเนื้อหาโดยสรุปและบทวิจารณ์รวมทั้งบทสรุปของผู้วิจารณ์ตามลำดับต่อไป

๒. สรุปสาระสำคัญของเนื้อหา

บทที่หนึ่ง กฎหมายคืออะไร สมภาร พรหมทา ผู้แต่งหนังสือนี้พูดไว้กว้างๆ ว่ากฎหมายคือสิ่งที่มนุษย์บัญญัติขึ้นเพื่อเป็นกติกาสำหรับอยู่ร่วมกันโดยมีข้อแม้ว่า คนที่ไม่ทำตามเราจะมีบทลงโทษ เมื่อมีกฎหมายแล้วรัฐก็ตั้งคณะบุคคลขึ้นเพื่อให้รักษาการให้คนในรัฐปฏิบัติตามกฎหมาย เกิดเป็นทฤษฎีที่เรียกว่าสัญญาประชาคมอันมีใจความย่อๆ ว่ารัฐเกิดจากการตกลงร่วมกันของประชาชนตามแนวคิดนี้ผู้ปกครองกับประชาชนมีฐานะเป็นคู่สัญญากัน หากผู้ปกครองทำดีประชาชนก็จะยินยอมให้ปกครองต่อไป แต่ถ้าผู้ปกครองทำชั่ว ไม่รักษาผลประโยชน์ของประชาชนประชาชนก็มีสิทธิ์จะถอดถอนด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งบัญญัติไว้ในกฎหมายกฎหมายนี้ สมภาร พรหมทา กล่าวไว้ในเล่มนี้มีสองแบบคือแบบอิงโลกและแบบอิงธรรมแบบอิงโลกก็คือเอาเสียงประชาชนส่วนใหญ่เป็นหลัก แบบอิงธรรมถือหลักการหรือหลักธรรมเป็นหลัก นอกจากเรื่องกฎหมายแล้วในบทนี้ยังพูดถึงอำนาจทางการเมืองว่ามีลักษณะอย่างน้อยสามประการคือ ๑.คนทุกคนต้องเท่าเทียมกันเพราะทุกคนเป็นเจ้าของ

ประเทศนี้เหมือนกัน ไม่มีใครเป็นเจ้าของประเทศนี้มากหรือน้อยกว่าคนอื่น ๒.อำนาจทางการเมืองอันได้แก่อำนาจสำหรับจัดการว่าสังคมเราจะปกครองกันอย่างไรมาจากทุกคน หากมีความเห็นไม่ตรงกันเราสามารถใช้ความเห็นของคนส่วนใหญ่เป็นตัวตัดสินว่าเราจะเอาอย่างนั้นหรืออย่างนี้ โดยเสียงส่วนใหญ่ต้องเคารพเสียงส่วนน้อยด้วย ๓.อำนาจทางการเมืองอันเป็นของประชาชนแต่ละคน เมื่อรวมกันเข้าแล้วก็กลายเป็นอำนาจรัฐ อำนาจนี้เป็นอำนาจรวมเป็นหนึ่งเดียว จากอำนาจนี้ อำนาจที่ย่อยลงไปก็สามารถเกิดขึ้นได้ เท่าที่เป็นอยู่แล้วนี้เรามีอำนาจรองสามอำนาจ คือ บริหาร ตุลาการ และนิติบัญญัติ^๒

บทที่สอง สำนักกฎหมายอิงธรรม ในเรื่องนี้ สมภาร พรหมทา มีความเห็นว่าหากคิดในกรอบของจริยธรรมก็น่าจะเป็นอันหมดทางที่จะทำให้เรายอมรับได้ว่าการฆ่าทารกในครรภ์เป็นสิ่งที่ถูกต้องเพราะ ๑.ทารกนั้นเป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่ว่าเขาจะเกิดเพราะเหตุใด (เช่นเกิดอย่างที่คุณสมรสหรือชายหญิงไม่ตั้งใจ เกิดเพราะสตรีถูกข่มขืน เป็นต้น) เขาก็ไม่เกี่ยวกับบุคคล ที่เขาเกิดเพราะทารกนั้นไม่ได้เสนอตัวมาเอง แต่เขาถูกสร้างขึ้นมาโดยผู้อื่น ๒.หากเราถือว่าหลักการที่ว่าบุคคลไม่สมควรถูกบังคับให้รับผิดชอบต่อสิ่งที่เขาไม่ได้ก่อขึ้น เป็นหลักการที่มีเหตุผล การอนุญาตให้ทำแท้งก็ขัดต่อหลักการที่ว่านี้ เพราะเราต้องบังคับให้ทารกที่เกิดมาโดยเจ้าตัวไม่ได้เลือกต้อง

^๒สมภาร พรหมทา. นิติปรัชญา : ความเรียงว่าด้วยกฎหมายศีลธรรมและความยุติธรรม. หน้า ๑๐-๓๗.

รับผิดชอบต่อการนั้นด้วยการสละชีวิตตน สังคมที่คิดเช่นนี้ถือว่าคิดอย่างเอาธรรมขึ้นก่อน เมื่อเอาธรรมขึ้นก่อนและถือว่าธรรมสำคัญกว่าสิ่งอื่นใดทั้งหมด ประโยชน์ที่เห็นเรื่องของข้อเท็จจริงก็จะหมดความหมายไปเสียมาก คงจินตนาการกันเองได้ว่าสังคมที่เอาธรรมขึ้นก่อนเช่นนี้คงไม่ยินดีจะให้เปิดบ่อนการพนันอย่างถูกกฎหมาย แม้จะมีงานวิจัยที่เชื่อถือได้บอกว่าเปิดแล้วรัฐได้ประโยชน์ในรูปแบบของเงินทองอย่างไรบ้าง เพราะอะไรเราจึงไม่ควรให้เปิดบ่อน คำตอบคือ เพราะมันไม่ถูก ธรรมจะบอกเราว่าบางครั้งสังคมเราก็ต้องปฏิเสธประโยชน์ในรูปแบบของวัตถุ ถ้าประโยชน์นั้นเกิดอย่างไม่ถูกธรรม การคิดหาว่าอะไรคือธรรม ซึ่งสมควรใช้เป็นรากฐานของการหมายไมใช่เรื่องง่าย ว่าไปแล้วธรรมจากศาสนานั้นมีข้อดีตรงที่ผ่านการคิดและคัดเลือกมาแล้วโดยพระศาสดา หรือผู้รู้ในศาสนานั้นๆ และผ่านการปฏิบัติและยอมรับโดยศาสนิกชนในศาสนานั้นๆ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จะเป็นสิ่งที่มีเนื้อหาชัด นอกจากนี้ธรรมในศาสนาเนื่องจากมาจากทางศาสดา หรือผู้รู้ในศาสนาซึ่งเป็นบุคคลพิเศษในแง่ที่มีความคิดอันลึกซึ้งย่อมเป็นสิ่งที่ลึกซึ้งดีอยู่แล้ว

บทที่สาม สำนักกฎหมายอิงโลก สำนักนี้ว่าสังคมสามารถดีได้โดยไม่ต้องอาศัยศาสนา ในทำนองเดียวกันกฎหมายที่ใช้ในสังคมก็สามารถเป็นกฎหมายที่ดีได้โดยไม่ต้องมีธรรมในศาสนาเป็นตัวกำกับ ความเป็นประเทศนั้นวัดกันด้วยคุณสมบัติหลักๆ บางประการซึ่งกล่าวได้อย่างย่อๆ ก็คือ ๑.คุณสมบัติในแง่การได้รับความยอมรับโดยประเทศอื่นๆ ในโลกว่ามีสภาพเป็นประเทศคือเป็นดินแดนอันเป็นอิสระ มีอำนาจในตนเอง

และประเทศอื่นๆ จะต้องเคารพในดินแดนนั้น เช่นดินแดนของไทย และในความเป็นชาติไทย ๒. คุณสมบัติในแง่ที่เป็นสังคมที่มีรัฐบาลทำหน้าที่ปกครองดูแลนอกจากรัฐบาลก็มีอำนาจอื่นๆ ที่เป็นหลักของสังคม เช่น อำนาจอธิปไตย และอำนาจอตุลาการ คุณสมบัติข้อนี้เป็นเรื่องภายในชาติไทย แม้ประเทศอื่นๆ ที่ได้ชื่อว่าเป็นประเทศก็จะต้องมีคุณสมบัติข้อนี้เช่นกัน คือความเป็นประเทศนี้วัดจากการมีรัฐบาลที่ทำหน้าที่บริหารประเทศ มีรัฐสภาสำหรับออกกฎหมายที่จะใช้ในประเทศของตน และมีศาลที่จะทำหน้าที่พิพากษารรคดีหรือบังคับใช้กฎหมายให้เป็นไปอย่างเที่ยงธรรม นอกจากนี้ในบทที่สามยังกล่าวถึงคำนิยามของนักปรัชญาที่นิยามกันว่าดีคืออะไร ซึ่งมีคำตอบต่างๆ กัน เช่น ดีของคนที่เป็นบ่าวหวนก็จะบอกว่าดีต้องเป็นสิ่งที่ไม่ทำให้บ่าวหวนกำเริบ ส่วนดีในทัศนะของคนอื่นๆ ก็ต่างกันออกไป โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hops) ได้เขียนไว้ในตอนต้นของหนังสือชื่อ Decive ว่าชีวิตของคนเรานั้นเมื่อทอนลงแล้วก็มีอยู่ ๔ เรื่องหลักๆ ที่จะกำหนดว่าคนหนึ่งจะเหนือหรือด้อยกว่าคนอื่นๆ หรือไม่อย่างไร ๔ เรื่องที่ว่านั้นคือ ๑. ภายที่แข็งแรงหรืออ่อนแอ ๒. ประสบการณ์ในชีวิต ๓. เหตุผลหรือปัญญา และ ๔. แรงปรารถนาหรือความมุ่งมั่นทุ่มเทในใจ ฮิตเลอร์ (Hitler) มีข้อ ๔ มากจึงทำให้เรารู้จักเขาทุกวันนี้ เบนแธม (Jeremy Bentham) ได้เขียนหนังสือโดยเริ่มต้นด้วยการตั้งคำถามว่าในชีวิตของคนเรานั้นมีอะไรหรือไม่ที่ทำหน้าที่เหมือนนายบงการให้เราต้องทำนั้น ทำน้อย่างที่จะหลีกเลี่ยงไม่ได้เลย ผู้เขียนดังกล่าวใช้เวลาไตร่ตรองอยู่นานแล้วได้ให้คำตอบว่าธรรมชาตินั้นได้จัดการให้

มนุษย์เราตกอยู่ภายใต้การบงการของสองสิ่ง คือ ความสุขสำราญ (Pleasure) และความทุกข์ทรมาน (Pain) โดยชี้ว่าสองสิ่งนี้คือนายบงการหรือเจ้านายเหนือหัว (Sovereign Master) ของมนุษย์ เรื่องนี้อยู่ในหนังสือชื่อ An Introduction to the principles of moral an legislation ของ Jeremy Bentham โดยย่อคือมนุษย์รักสุขเกลียดทุกข์ ซึ่งสอดคล้องกับสำนวนในคัมภีร์พระพุทธศาสนาว่า สรรพสัตว์ทั้งหลายทั้งปวงนั้นย่อมรังเกียจทุกข์ปรารถนาสุขด้วยกันทั้งนั้น เพื่อพิจารณาเห็นความจริงเช่นนี้แล้ว นรชนไม่ควรเบียดเบียนสัตว์อื่น เพราะเรารังเกียจการถูกเบียดเบียนฉนั้นใด สัตว์ที่ถูกเบียดเบียนก็รู้สึกเช่นเดียวแบบเรานั้นแล (พระพุทธวจนจากธรรมบท) เนื้อหาตอนต่อมา กล่าวถึงหลักการทางจริยธรรมที่เรียกว่า The principle of utility สมภาร พรหมทา แปลว่า หลักอรรถประโยชน์ เนื้อหาว่าอะไรดีสำหรับมนุษย์ถูกกำหนดโดยสุขและทุกข์ข้างต้นนั้น เบนแรมเสนอว่าหลักอรรถประโยชน์เหมาะแก่การที่จะใช้เป็นรากฐานของการคิดในสองเรื่อง คือ ๑. เรื่องจริยธรรมสำหรับปัจเจกบุคคล และ ๒. เรื่องกฎหมายที่จะใช้สำหรับสังคม ในเรื่องที่หนึ่ง หลักอรรถประโยชน์จะบอกเราแต่ละคนว่าเมื่อท่านจะแสวงหาสิ่งที่ดีสำหรับตนเองนั้น โปรดเข้าใจว่าสิ่งที่ดีสำหรับท่านจะเป็นอื่นไปไม่ได้เลยนอกจากสิ่งที่จะนำความสุขมาให้แก่ท่านและป้องกันความทุกข์มิให้เกิดแก่ชีวิตของท่าน หากนำสุขมาให้มากที่สุดก็ดีที่สุด นำสุขมาให้รองลงมาก็ดีรองลงมา ในเรื่องที่สองหลักอรรถประโยชน์จะบอกเราว่าเมื่อพวกท่านคิดจะสร้างกฎหมายขึ้นใช้ในสังคม โปรดเข้าใจว่ากฎหมายนั้นจะต้อง

เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของมหาชน ในขณะเดียวกันก็ทำหน้าที่ป้องกันความทุกข์หรือโทษภัยอันจะเกิดแก่ผู้คนในสังคมไปพร้อมๆ กันด้วย อุดมคติของกฎหมายมีเพียงสิ่งเดียวเท่านั้นคือประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ สำหรับกฎหมายอิงโลกตามแนวคิดของออสตินเน้นว่ากฎหมายไม่จำเป็นต้องรับใช้ศีลธรรม คือ กล่าวในทางตรงข้ามกับกฎหมายอิงธรรมเลย เน้นที่ตัวบทกฎหมายตามตัวอักษรที่ปรากฏในกฎหมายไม่พิจารณาเรื่องอื่นที่ไม่เกี่ยวกับที่กฎหมายบัญญัติไว้^๓

บทที่สี่ (บทส่งท้าย) ยุติธรรมกับมนุษยธรรม ในทางนิติปรัชญา แนวคิดของสำนักอิงธรรมและอิงโลกมองเรื่องความยุติธรรมไม่เหมือนกัน สำหรับพวกอิงโลกนั้น ความยุติธรรมชัดเจนมาก คือหมายถึงตามที่เนื้อหากฎหมายว่าไว้ ดังนั้นหากไปถามชาวอิงโลกว่าคนที่ทำผิดถูกพิพากษาจำคุกขนาดนั้นเป็นการลงโทษที่ยุติธรรมหรือไม่ สมภาร พรหมทา เชื่อว่าหากผู้ตอบเป็นชาวอิงโลกหัวโบราณ ท่านน่าจะตอบว่า หากกฎหมายเขียนไว้อย่างนั้น แล้วหลักฐานแน่นหนาว่าคนเหล่านั้นกระทำการตามที่เนื้อหากฎหมายบรรยายไว้ เช่นเผาอาคารสถานที่ราชการ การพิพากษาเช่นนั้นก็ถือว่ายุติธรรมแล้ว ปรัชญาสำนักอิงโลกอย่างแก่นั้นแฝงแนวคิดที่สำคัญอย่างหนึ่งเอาไว้คือ รัฐต่อให้เลวอย่างไรก็มีประโยชน์เมื่อเทียบกับสภาพที่ไร้รัฐ ดังนั้นการกระทำนั้นจึงต้องถือว่าเป็นความผิดมหันต์ นักคิดสายอิงโลกสมัยใหม่

^๓สมภาร พรหมทา. นิติปรัชญา : ความเรียงว่าด้วยกฎหมายศีลธรรมและความยุติธรรม. หน้า ๑๑๙-๑๒๘.

คิดว่าความยุติธรรมตามกฎหมายนั้นจะต้องดูเนื้อหาด้วย ท่านไม่เห็นด้วยกับพวกอิงโลกหัวเก่าที่ให้ความสำคัญแก่การมีอยู่ของรัฐในทำนองที่ว่า ต่อให้ผู้ปกครองชั่วขนาดไหน ประชาชนก็ไม่มีสิทธิ์ไต่ถาม นักคิดสายอิงโลกหัวใหม่นั้นตีความค่อนข้างเป็นกลางกว่า ซึ่งหากให้คนเหล่านี้มาตอบคำถามข้างต้น คำตอบก็อาจไม่ต่างกัน สำนักอิงโลกกับสำนักอิงธรรมจึงมีความสัมพันธ์กันเหมือนความยุติธรรมกับมนุษยสัมพันธ์ การพิจารณาที่เน้นกฎหมายมากก็จะแสดงถึงความยุติธรรม แต่ถ้าคำนึงถึงความเป็นมนุษย์ ก็จะมีมนุษยธรรมด้วย ความยุติธรรมหมายความว่า ๑.ตัดสินคดีความตามที่ข้อความในกฎหมายเขียนบอกอย่างเคร่งครัด ตรงไปตรงมา ไม่พยายามอ้อมค้อม หรือไต่ถามอะไรทั้งนั้น ๒.คัดตัดสินคดีความโดยไม่ถือเอาข้อความของกฎหมายเป็นหลัก แต่พยายามคิดว่า การลงโทษชายคนนี้ แค่นี้เพียงพอไหม จึงจะเป็นธรรมแก่เขาที่สุด ทางเลือกสองทางนี้ต่างกันตรงที่ทางเลือกที่หนึ่งอำนวยความสะดวกมากกว่าทางเลือกที่สอง หากว่ากันตามทฤษฎีความรับผิดชอบคนที่ทำตามกฎตรงนั้น หลายคนเข้าใจว่าเป็นความรับผิดชอบ แต่ชาตรนักปรัชญาฝรั่งเศสกลับเห็นว่าการทำงานตามกฎในที่ที่ไม่สมควรทำกลับแสดงความไม่รับผิดชอบ การแสดงซึ่งตัวตนของมนุษย์นั้น ก็เป็นการเปิดเผยของมนุษยธรรมด้วย^๔

^๔ สมภาร พรหมทา. นิติปรัชญา.

๓. ข้อวิจารณ์

ผู้วิจารณ์มีข้อวิจารณ์ ๒ ข้อคือ

๑.รูปแบบการนำเสนอเนื้อหา

๒.การนำเสนอประเด็นในเนื้อหา ในหนังสือนิติปรัชญา ความเรียงว่าด้วยกฎหมาย ศีลธรรม และความยุติธรรม

๑.รูปแบบการนำเสนอเนื้อหา หนังสือเล่มนี้มีจุดเด่นคือ สมภาร พรหมทา ผู้เขียนได้เขียนเนื้อหาตามข้อบทเป็นหลักแล้ว นำทฤษฎีทางปรัชญามาอธิบายให้เข้ากับเนื้อหา ตลอดทั้งได้นำแนวคิดของนักปรัชญาที่เกี่ยวข้องมาอธิบายเนื้อหาตามข้อบท ในทุกบทมีรูปแบบการเขียนในแนวเดียวกัน และมีการยกตัวอย่างขึ้นมาในแต่ละช่วงเพื่ออธิบายให้ผู้อ่านเข้าใจง่ายขึ้น ทำให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องที่เป็นนามธรรมได้ง่ายขึ้น เพราะการยกตัวอย่างมาอธิบายให้เหมาะกับเรื่องนั้นๆ อาจจะมีใครมองว่าเป็นการโจมตีระบบการเมืองที่กำลังเป็นอยู่ แต่ก็มีแง่มุมให้มองเห็นว่าไม่ใช่ เป็นแต่เพียงข้อแนะนำของนักวิชาการว่า ในสถานการณ์แบบนั้นๆ นักการเมืองควรจัดการแบบไหนจึงจะได้ผลดีกว่า หรือประชาชนได้ประโยชน์มากกว่า หรือการแก้ไขปัญหายังไงจึงจะเป็นธรรมกับประชาชน จึงถือว่าไม่ใช่การเขียนในแนวระทบการเมือง การอธิบายหลักการต่างๆโดยการยกตัวอย่างในหนังสือเล่มนี้ เป็นลักษณะเด่นอย่างมากในการเขียนหนังสือแนวปรัชญาเพราะทำให้ผู้อ่านเข้าใจง่ายและเห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตามฝ่ายการเมืองเขาก็ดำเนินการไปตามวิถีทางของเขาเอง คำแนะนำในหนังสือเล่มนี้ของนักวิชาการผู้หวังดีต่อบ้านเมืองประเทศชาติเป็นคำแนะนำที่ดี แต่ไม่มีใครนำไปใช้เลย เป็นเพียงเสียงตะโกนตามหลัง

ทุกๆเหตุการณ์ที่ได้ดำเนินการผ่านไปแล้ว เป็นเสียงตะโกนที่ไม่มีใครได้ยิน หรือถึงได้ยินก็ไม่มีเวลาที่จะมาทำตามคำแนะนำที่ดีเหล่านั้นแล้ว ทำนองเดียวกับเมือง ก. ได้ยกกองทัพไปตีเมือง ข. ทหารในกองทัพเมือง ก. ได้กวาดต้อนผู้คนออกจากเมือง ข. และได้เผาเมือง ข. เรียบร้อยแล้ว จึงมีนักวิชาการท่านหนึ่งมาตะโกนบอกว่า “คุณยกทัพไปตีเมือง ข. คุณก็ตีไปทำลายไปตามที่เห็นว่าจำเป็น แต่ขอร้องว่าอย่าทำร้ายพลเรือน อย่าเผาบ้านเผาเมืองเขา อย่าทำลายทรัพย์สินของเขา ควรทำร้ายเฉพาะทหาร ควรปล่อยพลเรือนไว้ในบ้านเมืองของเขาตามเดิม ถ้าต้องจับเชลยไปใช้งานก็ควรจับทหารและนายทหารเป็นเชลย” แต่ในความเป็นจริงเมือง ข. ถูกตีแตกเรียบร้อย บ้านเรือนถูกเผาเรียบร้อย พลเรือนถูกทำร้ายและถูกกวาดต้อนไปเป็นเชลยหมดแล้ว จึงเป็นเพียงเสียงตะโกนส่งๆออกไปในลักษณะของการเสนอความคิดเห็นแบบไปไม่ถึงผู้กระทำการนั้น หรือส่งไปถึงช้ากว่าที่ควร เขาก็ไม่อาจดำเนินการตามที่เสนอไป หรือเขาได้ยินเขาก็ไม่สนใจ ไม่มีใครทำอะไรเขาได้ อาจเกิดประโยชน์บ้างในกรณีที่จะมีการยกไปตีเมืองอื่นอีกแล้วมีการนำข้อเสนอเหล่านั้นมาใคร่ครวญกันสักหน่อย แต่ไม่มีใครรับประกันได้ว่าจะเป็นไปตามข้อเสนอดังกล่าว แม้ข้อเสนอในหนังสือนิติปรัชญานี้ก็เป็นไปในทำนองเดียวกัน เนื่องจากนักวิชาการผู้เขียนแนะนำหรือมีข้อเสนอที่ดีต่างๆมากมาย ก็ไม่มีอำนาจอะไรที่จะทำให้เขาฟังและหันมาทำตามข้อเสนอนั้นๆ จึงเป็นเพียงข้อเสนอที่ขัดแย้งกับความเป็นจริง สำหรับให้ผู้เรียนปรัชญาได้ขบคิดต่อๆกันไปเท่านั้น การนำข้อเสนอหรือคำแนะนำในหนังสือเล่มนี้ไปสู่

การปฏิบัติจริงๆจึงยังเป็นเรื่องที่ไม่มีใครกำหนดได้ว่าจะทำอย่างนี้ที่เมืองไหน ประเทศไหน เมื่อไร เนื่องจากคนที่เข้าสู่อำนาจก็มุ่งใช้อำนาจให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ไม่ได้สนใจว่าจะให้เกิดประโยชน์ต่อคนอื่น หรือแม้มีการอ้างว่าเพื่อประโยชน์ของประชาชน ก็เป็นเพียงการอ้างเท่านั้นดังที่เห็นกันมาหลายยุคหลายสมัย มีแต่คิดและทำกันในทำนองว่าประโยชน์ของตนเองและพวกพ้องต้องมาก่อน เช่นเดียวกันหมด เมืองไหนประเทศไหนก็ไม่ต่างกัน เป็นเหมือนกันไปทุกที่ทุกแห่งเลยทีเดียว

๒.การนำเสนอประเด็นในเนื้อหาในหนังสือนิติปรัชญา : ความเรียงว่าด้วยกฎหมาย ศีลธรรม และความยุติธรรม มีประเด็นที่น่าสนใจเช่น ในบทที่หนึ่งมีประเด็นเรื่องกฎหมาย ก็มักเน้นว่ามีกฎหมายเพื่อให้สังคมสงบสุข ก็ต้องถามว่ามีกฎหมายแล้วสังคมสงบสุขจริงหรือ? มีไหมที่กฎหมายทำให้สังคมเดือดร้อน พลเมืองเดือดร้อน? ถ้ามีจะจัดการอย่างไร? จะแก้ได้อย่างไร? ต้องเถียงกันอีกยาวแค่ไหนจึงจะได้กฎหมายที่ทำให้สังคมทั้งหมดสงบสุข? ในบทที่สองกล่าวถึงสำนักกฎหมายอิงธรรม และบทที่สามกล่าวถึงสำนักกฎหมายอิงโลก คำจำกัดความก็มีชัดเจนคือ กฎหมายแบบอิงโลกเป็นกฎหมายที่ถือเอาเสียงของประชาชนส่วนใหญ่เป็นหลัก ส่วนกฎหมายแบบอิงธรรม เป็นกฎหมายที่ถือเอาหลักการหรือหลักธรรมเป็นแบบในการปฏิบัติ แม้ว่าคำนิยามออกมาแบบนี้เมื่อนำมาสู่การปฏิบัติก็ย่อมมีการบิดเบี้ยวไม่ตรงตามหลักการเท่าที่ควร เพราะคนที่นำกฎหมายมาใช้มักจะเอาผลประโยชน์ของตนเองและพวกพ้องเป็นสำคัญ เมื่อปฏิบัติตามหลักการแล้ว

ตนเองและพวกพ้องไม่ได้ผลประโยชน์ ก็พยายามทำกฎหมายให้บิดเบี้ยวเพื่อให้ตนเองและพวกพ้องได้รับผลประโยชน์ ซึ่งทำให้คนอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งไม่ใช่กลุ่มของตนเองได้รับความเดือดร้อน ไม่ได้ความเป็นธรรม พฤติกรรมแบบนี้มีให้เห็นอยู่เสมอในสังคมทั่วไปในทุกยุคทุกสมัย กฎหมายทั้งอิงโลกและอิงธรรมก็เป็นเสมือนสื่อกระดาก จะมีอำนาจก็ตรงที่มีไว้สำหรับรังแกคนจน คนโง่ และคนอ่อนแอ (ว่าไปตามที่ได้ยินได้ฟังมาจากสื่อต่างๆ) คนที่ถูกกฎหมายดังกล่าวรังแกจะไม่มีโอกาสได้พูดใคร่พูดมากก็จะเป็นอันตราย จึงเป็นหน้าที่ของคนทุกคนที่จะปลูกกฎหมายทั้งอิงโลกและอิงธรรม ให้มีกำลังสามารถทำหน้าที่ของกฎหมายให้เข้มแข็ง เป็นประโยชน์ต่อทุกคนทุกฝ่าย เชื่อว่าถ้ามีการร่วมมือร่วมใจกัน ก็จะเกิดสิ่งที่เรามุ่งหวังได้ในเวลาไม่นาน

ขอย้อนกล่าวถึงว่าในบทที่สองมีประเด็นเรื่องการทำแท้งควรทำได้หรือไม่? ถ้าพิจารณาโดยเอาหลักธรรมขั้นก่อนก็เป็นอันแน่นอนว่าจะยินยอมให้คนทำแท้งไม่ได้ เพราะขัดต่อหลักธรรม เด็กที่เกิดไม่ควรตายเพราะผู้ใหญ่ไปมองเรื่องอื่นสำคัญกว่า ถ้าพ่อแม่เลี้ยงไม่ได้หรือไม่สามารถเลี้ยงได้ก็ควรตั้งหน่วยงานขึ้นมาเลี้ยงก็ได้ อาจอนุญาตให้ทำแท้งได้ในกรณีที่เกิดไม่สมบูรณ์อย่างมาก หรือการเกิดอาจเป็นอันตรายต่อแม่ซึ่งต้องมีการพิจารณาอย่างถี่ถ้วน ถ้าพิจารณาตามกฎหมายอิงธรรมคนก็ไม่สามารถทำแท้งได้เลย ถือว่าการทำแท้งเป็นการกระทำที่ผิดทุกกรณี แต่ถ้าพิจารณาตามกฎหมายอิงโลกก็อาจทำได้ในกรอบใดกรอบหนึ่ง ซึ่งต้องมีการพิจารณาเป็นรายกรณีไป ส่วนประเด็นเรื่องการทำแท้งบ่อนการพนันถูกกฎหมายก็เช่นเดียวกัน ถ้า

พิจารณาตามกรอบของกฎหมายแบบอิงธรรมก็ถือว่าเปิดไม่ได้เลย เพราะจะเป็นการมอมเมาคนในประเทศซึ่งเป็นขัดต่อหลักธรรม แต่ถ้าพิจารณาตามกฎหมายอิงโลกโดยมองที่ผลประโยชน์ที่ประเทศจะได้รับก็อาจเปิดได้ เพราะแม้ไม่เปิดบ่อนการพนันถูกกฎหมายก็มีบ่อนผิดกฎหมายอยู่มากมายมีอยู่ทั่วไป ถ้าเปิดถูกกฎหมายประเทศก็จะได้ผลประโยชน์มากมาย จึงเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ อาจเปิดให้เฉพาะคนที่มืออาชีพเป็นหลักฐานแล้วเข้ามาเล่น และให้คนต่างประเทศเข้ามาเล่น จะได้นำเงินเข้ามาจ่ายในประเทศ คนในประเทศที่ยังไม่มีฐานะร่ำรวยรวมทั้งเด็ก รัฐไม่ให้สิทธิในการเล่นการพนันในบ่อน นี่อาจเป็นทางหนึ่งที่ควรนำมาพิจารณา

สำหรับในบทที่สามมีประเด็นเรื่องสำนักกฎหมายอิงโลกเชื่อว่า สังคมสามารถทำได้โดยไม่จำเป็นต้องมีศาสนา ผู้วิจารณ์เห็นว่าการกล่าวเช่นนี้ผิดหลักการในการดำเนินชีวิตที่ดีอย่างเป็นไปในทางตรงกันข้าม เนื่องจากสังคมมนุษย์ในทุกยุคทุกสมัย แสวงหาความดีงาม ความถูกต้อง จนเกิดมีศาสนาขึ้นหลายท่าน แต่ละท่านก็ผ่านการแสวงหาอย่างยากลำบาก แล้วนำมาประกาศใช้ในสังคมมนุษย์ในรูปแบบของศาสนาต่างๆ เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในสังคม และเป็นที่ยอมรับในวงกว้าง การที่จะมีคนสักคนมากล่าวขึ้นว่า สังคมมนุษย์ไม่จำเป็นต้องมีศาสนา จึงเป็นการกล่าวที่ขัดแย้งกับความเป็นจริงอย่างสิ้นเชิง การบอกว่าประเทศอยู่ได้โดยการยอมรับของประเทศอื่นนั้นก็เป็นได้เพราะมีหลักความดีหลักความยุติธรรมอยู่ในประเทศนั้น ซึ่งก็เป็นหลักการของศาสนา แม้ในอำนาจ

นิติบัญญัติและอำนาจตุลาการที่จะทำให้ประเทศอยู่ได้นั้นก็สอดคล้องได้ด้วยหลักการทางศาสนา คือเรื่องความดี ความยุติธรรม ความเป็นธรรม ฉะนั้นการที่จะประกาศว่าประเทศใดประเทศหนึ่งอยู่โดยปราศจากศาสนา จึงเป็นคำกล่าวที่ผิดจากความเป็นจริงอย่างสิ้นเชิง สิ่งที่เป็นจริงก็คือประเทศและพลเมืองต้องอยู่กับศาสนาอย่างแน่นนอน ไม่ศาสนาใดก็ศาสนาหนึ่ง ในประเด็นที่โธมัส ฮ็อบส์กล่าวว่า ชีวิตของคนเรานั้นเมื่อตอนลงแล้วก็มีอยู่ ๔ เรื่องหลักๆ ที่จะกำหนดว่าคนหนึ่งจะเหนือหรือด้อยกว่าคนอื่นๆ ต้องพิจารณาจาก ๔ เรื่องคือ ๑.ร่างกายแข็งแรง หรืออ่อนแอ ๒.ประสบการณ์ในชีวิต ๓.เหตุผล หรือปัญญา ๔.แรงปรารถนาหรือความมุ่งมั่นทุ่มเทในใจ ผู้วิจารณ์เห็นว่า ๔ เรื่องนี้อาจใช้ในบางสถานการณ์ เช่นเรื่องร่างกายแข็งแรงหรืออ่อนแอ ในสมัยโบราณร่างกายแข็งแรงสำคัญมาก คนที่มีร่างกายแข็งแรงจะมีความเหนือกว่าคนอ่อนแอ และจะได้เป็นหัวหน้าและเป็นที่ยอมรับ แต่ในสมัยนี้หัวหน้าไม่ต้องมีร่างกายแข็งแรงก็ได้ คนเช่นที่วานีมีให้เห็นอยู่ทั่วไป คนที่มีประสบการณ์ในชีวิตก็เหนือเขา ในเรื่องที่ตนมีประสบการณ์มากกว่าเขา ก็ไม่ได้หมายความว่าเหนือเขาในทุกด้าน คนอื่นมีประสบการณ์ด้านอื่นมากกว่าก็ถือว่าเหนือกว่าในด้านนั้น ประสบการณ์ที่โธมัส ฮ็อบส์ (Thomus Hops)^๕ พูดถึงอาจเป็นประสบการณ์ด้านการปกครองหรือ

ประสบการณ์ด้านการรบซึ่งแน่นอนว่าในสมัยโบราณย่อมถือว่ามีความสำคัญ แต่ในปัจจุบันนี้ต้องพิจารณากันว่าเป็นประสบการณ์ด้านไหน ใครเหนือกว่าใครด้านไหนซึ่งต้องแยกแยะกันออกไปอีก จึงไม่มีใครเหนือคนอื่นในทุกๆ ด้านอย่างแน่นนอน เรื่องเหตุผลหรือปัญญาก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ควรนำมาพิจารณา ผู้วิจารณ์เห็นว่าคนที่มีความเหตุผลหรือคนมีปัญญามากๆ ก็เรียกได้ว่าเขาเป็นคนที่เหนือคนอื่นในเรื่องนี้ แต่อาจไม่รวมมากกว่าคนอื่นที่เขาทำการค้าขายร่ำรวยขึ้นมา คนมีเหตุผลหรือปัญญามากอาจไม่ใช่ผู้ปกครองแคว้นหรือประเทศ เช่นโสเครตีส (Socrates)^๖ มีเหตุผลมากมีปัญญามาก เขาก็ไม่ได้เป็นผู้ปกครองแคว้นหรือประเทศที่เขาอาศัยอยู่ ซึ่งถือว่าเขาไม่เหนือคนอื่นในด้านนี้ สุดท้ายเหตุผลและปัญญาของเขานำไปสู่การถูกศาลพิพากษาให้ถูกลงโทษประหารชีวิต นับว่าเป็นเรื่องน่าเศร้าของผู้มีเหตุผลและปัญญามาก เรื่องแรงปรารถนาหรือความมุ่งมั่นทุ่มเทในใจ ผู้เขียนยกตัวอย่างฮิตเลอร์ผู้นำเผด็จการของเยอรมันในยุคหนึ่งเป็นตัวอย่างเป็นเรื่องนี้ ผู้วิจารณ์ก็ยอมรับได้ว่าฮิตเลอร์ทำได้ แต่ก็อาจเป็นเพียงหนึ่งในเจ็ดพันล้านคนเท่านั้น คนอื่นแม้มีแรงปรารถนาหรือความมุ่งมั่นทุ่มเทในใจมากก็ไม่สามารถทำสำเร็จได้อย่างฮิตเลอร์ ถ้าทุกคนมีแรงปรารถนาหรือความมุ่งมั่นทุ่มเทในใจอย่างมากแล้วทำสำเร็จตามนั้นทุกคน โลกนี้อาจไม่

^๖ พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต).

ปรัชญากรีก – บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก.

พิมพ์ครั้งที่ ๓. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม

บริษัท เคล็ดไทย จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๑๑๓ – ๑๓๐.

^๕ สกิด วงศ์สวรรค์, รศ. ปรัชญาเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพฯ : บริษัทรวมสาส์น (๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๘๙.

น่ายกย่องได้หรือโลกอาจไม่เพียงพอสำหรับคนเหล่านั้น เพราะเหตุว่าถ้ามีคนอย่างฮิตเลอร์สักสิบคนก็จะมีคนถูกฆ่าตายอีกหลายสิบล้านคน ฉะนั้นจึงพอจะกล่าวได้ว่าคนที่มีความสมบัติทั้งสี่เรื่องนี้อาจไม่มีในโลกนี้ เป็นไปได้ที่คนบางคนจะมีความสมบัติเหล่านั้นเรื่องใดเรื่องหนึ่งในบางช่วงเวลา ไม่ใช่เห็นคนอื่นในทุกเรื่องทุกเวลาอย่างแน่นอน ประเด็นเรื่องนายบงการหรือเจ้านายเหนือหัว (Sovereign Master) ของเบนแทม (Bentham)^๗ ซึ่งเขาหมายถึงความสุขสำราญ (Pleasure) และความทุกข์ทรมาน (Pain) อาจถูกในแง่ของเบนแทมเองซึ่งเขามีมุมมองต่างจากคนทั่วไปคือมองลึกลงไป แต่คนทั่วไปจะเข้าใจว่านายเหนือหัวก็คือเจ้านายคนที่จ่ายเงินให้เป็นค่าจ้างนั่นเอง ถ้ามองมาทางพุทธปรัชญาผู้วิจารณ์เห็นว่าเทียบได้กับต้นหาสามประการคือกามตัณหา ความอยากในกาม ภวตัณหา ความอยากมีอยากเป็น และวิภวตัณหา ความไม่อยากมีไม่อยากเป็น^๘ ที่เป็นต้นเหตุของความทุกข์ซึ่งเป็น

ส่วนประกอบของอริยสัจ ๔ ในประเด็นเรื่องสังคมสร้างกฎหมายขึ้นเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมนั้น ผู้วิจารณ์เห็นว่าเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ และเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่ากฎหมายทำให้สังคมเกิดความสงบสุข นั้นเป็นการมองในภาพรวมซึ่งเป็นภาพกว้างๆ แต่ในภาพย่อยก็มีเหมือนกันที่คนใช้กฎหมายเบียดเบียนคนด้วยกัน เช่นกฎหมายเกี่ยวกับการจราจร ก็เปิดช่องทางให้ตำรวจไถเงินคนขับรถที่ขับสัญจรไปมา โดยไถเงินพวกขับรถสับล้อ มีข่าวให้ได้ยินได้อ่านกันบ่อยๆ นอกจากนั้นก็มีการใช้กฎหมายเอาโทษกับคนจน คนโง่ คนไม่มีทางสู้ คนพวกต้นทุนชีวิตต่ำ จนมีสำนวนคุ้นหูว่า คนโง่กับคนจนเท่านั้นที่ติดคุก เรื่องนี้ก็มีข่าวให้ได้ยินอยู่บ้าง เช่นข่าวในช่วงต้นปีนี้เกี่ยวกับคดีหนึ่งที่มีคำตัดสินอย่างรวดเร็วให้ต้องโทษจำคุก แต่บางคดีทำชักช้าเข้าไว้ เมื่อเป็นเช่นนี้แทนที่กฎหมายจะทำให้ประชาชนพลเมืองมีความสุขถ้วนหน้า ก็ปรากฏว่ามีส่วนหนึ่งได้รับความทุกข์เพราะกฎหมาย เรื่องแบบนี้ก็มีอยู่ในทุกสังคมทุกประเทศ

ในบทที่สี่มีประเด็นเรื่องยุติธรรมซึ่งควรจะหมายถึงการลงโทษตามความหนักเบาของความผิด แต่บางกรณีก็ดูเหมือนว่าถูกตัดสินลงโทษรุนแรงเกินไปและตัดสินอย่างรวดเร็ว เช่นกรณีคดีสองตายายเก็บเห็ดในป่าสงวน แต่บางกรณีก็ทำให้ดูเหมือนว่าการดำเนินเรื่องดำเนินคดีเป็นไปอย่างเชื่องช้า คนทำผิดยังไม่ได้รับโทษสักที เช่นกรณีคดีคหบดีท่านหนึ่ง(ขอสงวนนาม)ยิงเสือดำในป่าสงวน เหตุเกิดในป่าสงวนเหมือนกัน(ทั้งสองกรณีคดี

^๗ สติต วงศ์สุวรรณ, รศ. **ปรัชญาเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพฯ : บริษัทรวมสาส์น (๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๔๐ - ๑๔๑.

^๘ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ผลิธัมม์ ในเครือบริษัทสำนักพิมพ์ เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด, ๒๕๕๗), หน้า ๕๖๐ - ๕๖๑, ๙๕๒ - ๙๕๓.

^๘ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ผลิธัมม์ ในเครือบริษัท

สำนักพิมพ์ เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด, ๒๕๕๗), หน้า ๕๖๐ - ๕๖๑, ๙๕๒ - ๙๕๓.

นี้เห็นและฟังได้จากข่าวที่เสนอโดยสื่อหนังสือพิมพ์และสื่อออนไลน์ที่บุคคลทั่วไปเข้าถึงได้ หยิบมานำเสนอเพื่อเป็นกรณีศึกษาไม่ได้มุ่งหวังเพื่อกระทบท่านผู้ใดทั้งสิ้น) ทั้งสองกรณีมีการดำเนินการเร็วช้าต่างกัน ทำให้มองได้ว่าไม่ยุติธรรม แต่ในกระบวนการดำเนินคดีกระบวนการตัดสินยังเชื่อว่าที่ดำเนินการอย่างนี้มีความยุติธรรมแล้ว ใครไปโต้แย้งจะได้ข้อหาหมิ่นศาลซึ่งแน่นอนว่าไม่มีใครอยากได้ รวมทั้งผู้วิจารณ์หนังสือก็ไม่ได้แย้งศาล ยอมรับตามที่ศาลตัดสินไปแล้ว ขอกล่าวถึงเรื่องยุติธรรมต่ออีกนิดว่า เรื่องยุติธรรมเป็นเรื่องต่างคนต่างมองต่างคนต่างให้ความหมายรีเปล่า? ต่างคนต่างฝ่ายก็อธิบายเข้าข้างตนเองไป ยุติธรรมจริงๆ ไม่ได้มีอยู่ในโลกรีเปล่า? คนได้ประโยชน์กว่านี้ยุติธรรมแล้ว อย่างนี้หรือคือความยุติธรรม? สำหรับประเด็นเรื่องมนุษยธรรมเป็นเรื่องหลักการในทางศาสนาที่พยายามบัญญัติว่า มนุษย์ควรมีธรรมอะไรบ้าง เช่นต้องมีศีล ๕ ประการคือเว้นจากการฆ่า การลักขโมย การประพฤติผิดในกาม การพูดเท็จ การดื่มสุราเมรัยและเสพของมึนเมา มีธรรม ๕ ประการคือเมตตา กรุณา สัมมาอาชีวะ กามสังวร สัจจะ สติ มีเทวธรรมหรือธรรมคัมภีร์โลก ๒ ประการคือหิริ ความละอายต่อบาป โอตตปปะ ความเกรงกลัวต่อบาป^๙ ในประเด็นเรื่องมนุษยธรรมนี้

^๙ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต).

ผู้เขียนได้เสนอเนื้อหาที่ชัดเจนดี พอให้สรุปได้ว่ากลุ่มกฎหมายอิงโลกควรเป็นกลุ่มที่แสดงมนุษยธรรมออกมาได้มากกว่ากลุ่มกฎหมายอิงธรรม เพราะกลุ่มกฎหมายอิงธรรมเป็นพวกที่ยึดตามตัวบทกฎหมายอย่างมองคนไม่เป็น คน คือมองคนว่าเป็นวัตถุชิ้นหนึ่งเท่านั้น

๔. บทสรุป

ในเรื่องรูปแบบการนำเสนอผู้วิจารณ์เห็นว่าผู้เขียนได้นำเสนอแบบตามใจตนเองตามสะดวกของตนเองโดยอาศัยประสบการณ์ด้านวิชาที่ยาวนานของตน ไม่ได้คำนึงถึงเรื่องเชิงอรรถและไม่มีบรรณานุกรม ซึ่งต่างจากหนังสือวิชาที่เคร่งครัดด้านรูปแบบโดยทั่วไป แต่การเขียนแบบนี้ก็ได้เนื้อหาสาระตามชื่อหนังสือและข้อบทที่กำหนดตั้งขึ้นอย่างสมบูรณ์ โดยที่ผู้เขียนได้อธิบายให้เชื่อมโยงในเรื่องที่เกี่ยวข้อง และได้ยกทฤษฎีทางปรัชญาและแนวคิดของนักปรัชญาที่สำคัญและเกี่ยวข้องเข้ามา ทำให้งานมีเนื้อหาเด่นไปในทางปรัชญา พร้อมยกตัวอย่างมาอธิบายประกอบอย่างเหมาะสม ถือเป็นหนังสือวิชาการแนวปรัชญาที่น่าสนใจเล่มหนึ่งที่เขียนขึ้นในแบบฉบับของตนเอง

สำหรับประเด็นต่างๆ ที่ผู้เขียนยกมาก็สอดคล้องกันดีและได้อธิบายไปตามเรื่องราวและทิศทางที่ผู้เขียนได้กำหนดไว้ แต่ก็มีหลายประเด็นที่ผู้วิจารณ์มีความเห็นแย้งบ้าง ก็คือในที่บางเรื่องบางประเด็นไม่ได้เป็นจริงในสังคมประเทศไทยและหลายประเทศในโลกนี้อาจมองได้ว่าเป็นแนวคิดในแง่ดีของนักวิชาการที่ดีสุดโต่งท่านหนึ่ง เช่นเรื่องกฎหมายในบทที่หนึ่งนั้นมีหลายกรณีที่มีการดำเนินการไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายซึ่งต้องถามกันว่าเป็นเช่นนั้นเป็น

เพราะใคร? จะแก้ไขได้อย่างไร? เรื่องสำนักกฎหมายอิงธรรมในบทที่สองและเรื่องสำนักกฎหมายอิงโลกในบทที่สาม ก็เป็นหลักการที่ดีสวยหรู แต่ก็มีคำถามว่าพลเมืองของประเทศนี้ปฏิบัติได้ตามนั้นจริงไหม? ถ้ามองว่าเป็นเจตนาดีของผู้เขียนก็เป็นเรื่องเข้าใจได้ ถ้าทำได้จริงตามที่ท่านผู้เขียนแนะนำไว้ก็เป็นเรื่องที่ดีที่สุด แต่ในสังคมที่เป็นจริง เจตนาดีเช่นนี้เป็นสิ่งที่ถูกมองข้ามบ่อยๆหรือถูกมองข้ามเสมอ เช่นการที่ผู้เขียนเสนอให้พิจารณาทบทวนเกี่ยวกับการตัดสินใจทางการเมือง บางคดีที่ฝ่ายหนึ่งต้องโทษรุนแรงอีกฝ่ายต้องโทษไม่รุนแรงหรือไม่ต้องโทษเลย ผลก็คือไม่มีใครได้ยินเสียงนี้ เรื่องกฎหมายอิงโลกและกฎหมายอิงธรรมก็เป็นกฎหมายที่ดีทั้งคู่ แต่จะขาดความดีไปเมื่อนำมาใช้ไม่สมกับเจตนาที่ดีในการสร้างกฎหมายเหล่านี้ขึ้นมา ดังที่ผู้เขียนเห็นว่า จะมองคนเป็นคน หรือจะมองคนเป็นวัตถุ นี่ก็เป็นเรื่องสำคัญ อีกเรื่องที่สำคัญก็คือจะสร้างกฎหมายมาเพื่อทำให้ประชาชนมีความสุข หรือจะสร้างประดิษฐ์ประดอยมาเพื่อทำร้ายประชาชนเพื่อเอาเปรียบประชาชน

เข้ากับบรรยากาศตอนนี้น้ำบ้านเราเมืองเราเพิ่งมีรัฐธรรมนูญ(กฎหมาย)ฉบับที่ดีที่สุดของโลก หวังว่าจะเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนคนไทยและประเทศไทย เรื่องยุติธรรมและมนุษยธรรมในบทที่สี่ก็เป็นเรื่องที่ดี เรื่องนี้ควรมีการรณรงค์ให้ปฏิบัติจริงจังต่อเนื่องและเชื่อกันอย่างจริงจังว่าใครทำได้มากน้อยแค่ไหน ควรเป็นวาระแห่งชาติด้วย แต่เชื่อได้ว่าในประเทศนี้หรือในโลกนี้ สิ่งที่ดีเช่นนี้ สิ่งที่เป็นอุดมคติเช่นนี้ นำไปสู่การปฏิบัติได้ยาก ในทำนองเดียวกันเราคนไทยอาจต้องถามกันเองในวันนี้ว่า ค.ส.ช.ที่ยึดอำนาจเข้ามา ได้ปฏิรูปบ้านเมืองพัฒนาบ้านเมืองได้แค่ไหน? อย่างไรบ้าง? ที่แะเข้าตรงนี้เพราะผู้วิจารณ์คิดว่าหนังสือเล่มนี้ผู้เขียนอาจจะประสงค์ที่จะเสนอทางออกให้แก่คณะผู้ปกครองต่างๆไปซึ่งรวมถึงคณะที่กล่าวถึงอีกด้วย อย่างไรก็ตามถ้าคนทุกคนทุกฝ่าย ทุกหน่วยงานในประเทศนี้หรือในโลกนี้ได้้นำข้อเสนอข้อแนะนำของท่านอาจารย์สมภาร พรหมทา ผู้เขียนไปพิจารณาใช้จริงปฏิบัติจริง ย่อมจะเกิดผลดีแน่นอน

บรรณานุกรม

- พระราชวรมนี (ประยูร ธรรมจิตโต). **ปรัชญากรีก – บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม บริษัท เคล็ดไทย จำกัด, ๒๕๔๐.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ผลิธรรม ในเครือบริษัทสำนักพิมพ์ เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด, ๒๕๕๗.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพฯ : บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑.
- สมภาร พรหมทา. **นิติปรัชญา : ความเรียงว่าด้วยกฎหมาย ศีลธรรม และความยุติธรรม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วารสารปัญญา, ๒๕๖๐.
- สถิต วงศ์สวรรค์, รศ. **ปรัชญาเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : บริษัท รวมสาส์น (1977) จำกัด, ๒๕๔๓.

